

שארית מנחם

אמרות טהורות, דיבורים קדושים, ערבים ומתוקים, בדרך פרד"ם
מאת כ"ק אדמו"ר הגה"ק רבי מנחם מענדיל מווישי״ו זי"ע

שמיני – פרקי אבות

יצא לאור ע"י

מכון

ברכת נפתלי

להוצאת ספרי רבו"ק זצלה"ה

ע"ש הרה"צ רבי נפתלי צבי בן כ"ק

אדמו"ר רבי ברוך זצ"ל מווישי״ו

מאנסי נ.י.

פרשת שמיני

זה הדבר אשר צוה ה' תעשו וירא אליכם כבוד ה'. איתא בספרים אליכ"ם אותיות מיכאל המליץ יושר על ישראל, והמליצה הוא כי טוען כי לא אלמן ישראל מאלהיו (ירמי' ג"א ה') שהר"ת הוא מיכאל, וכל ישראל אומרים מי יתן לי אבר כיונה אעופה אשכונה (תהלים ג"ה ז') שהר"ת הוא ג"כ מיכאל (כי אות א' משתמש לכ"פ כידוע), וזהו וירא אליכ"ם כבוד ה', ולא נהיה אלמן מאלהינו ית"ש סלה.

. וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם וירד מעשות החטאת והעולה והשלמים י"ל בדרך צחות דהנה הידים הם כלי המעשה, והמקיים את התורה במעשה הוא המורה הגדול בדרכו ובפעלו לעמו איך יתנהגו, ואינו צריך להטפת מוסר ותוכחה לבניו, וזש"א (איוב כ"ט ט') שרים עצרו במילים וגו', וכף ישימו לפיהם, ר"ל דתחת פיהם בהטפת מוסר יתנו כף במעשה ובוזה ילמדו וינהיגו את העם, וזש"כ וישא אהרן את ידי"ו, במעשה המצוות בפועל אל העם, ללמדו דרכי ה', ועי"ז וירד מעשות החטאת שלא היה צריך להוכיח לעשות את ישראל חטאים ח"ו, רק ממילא למדו ממעשיו הטובים ועלו בשלימות, וזהו העולה והשלמים.

והנה ידוע מאמרם ז"ל צורבא מרבנן דסני ליה בני מתא, על שמוכיחים במילי דשמיא, והיינו בדרך כלל, אבל בדרך של אהרן הכהן לא גרם לשנאה אדרבה לשלום, וזה מה שנאמר באהרן אוהב שלום ורודף שלום (סנהדרין י" ע"ב). וזה שאמרו (אבות פ"א מ"ז) שמעון בנו אומר כל ימי גדלותי בין החכמים ולא מצאתי "לגוף" אלא שתיקה, ר"ל שלא יהיה לו שונאים אלא שתיקה שאינם מוכיחים, ואז רחמי לי בני מתא כמאמרם

הנ"ל, וזה טוב לגוף אבל לא לנשמה, ועפ"ז יתפרש הפסוק בתהלים (פ"ד ו') אשרי אדם עוז לו בך מסלות בלבבם, ר"ל אשרי האדם אשר ע"י הנהגתו עושה מסילות בלבבם ואינו צריך להוכיחם, ואז אשרי לו גם לגוף וגם לנשמה.

וידבר משה וגו' הנותרים. ובפרש"י הנותרים מן המיתה מלמד שאף עליהם נקנסה מיתה על עון העגל, וכו' ותפלתו של משה בטלה מחצה. י"ל בדרך צחות דהנה ע"י תפלת ערבית הראשונה שביום נעשה מחצה מבקשתו ונשאר מחצה שלא נשמע עדיין, ועל ידי תפלת שחרית נתקן מהמחצה מחצה ונשאר רבע, וע"י מנחה נשאר חלק שמיני, וזה אפשר לתקן על ידי אמירת תהלים, וזה י"ל שמרומו בתהלים (ו' א') למנצח על השמינית מזמור לדוד, פי' דעל השמינית שנשאר שלא נתקבל, העצה מזמור לדוד, היינו אמירת תהלים.

אל תשקצו את נפשותיכם וגו' ונטמתם בם. בגמ' יומא (ל"ט ע"א) יליף מהך קרא דעבירה מטמטמת לבו של אדם, וודאי דבעבירה של מאכלות אסורות איירי דביה קאי קרא, וגם בזוה"ק (בסוף הפרשה) הפליג מאוד בפגם האוכל מאכלות אסורות, וידוע פירוש המפרשים (תהלים מ' ט') לעשות רצונך אלהי חפצתי ותורתך בתוך מעי, רצ"ל שהסגולה לעשות רצונך מצות השי"ת בחפץ ורצון, הוא ע"י ותורתך בתוך מעי, ששומר מעיו שלא יכנסו בו מאכלות אסורות, שאל"כ שקץ הם ושקץ יהיה לכם ומטמטם הלב, ואיך יתעורר מזה לקיום המצות, והנה י"ל דמדה טובה מרובה ומי שאוכל אכילה של מצוה נשמר מכל רע, וכן מצינו בדניאל שאמר אלהי שלח מלאכה וסגר פום אריותא ולא חבלוני (דניאל ו' כ"ג), ואף אחרת גדולה מזו הפליא עמי אשר הביא חבקוק הנביא מארץ יהודה וארוחות פועלי שדהו עמו יחדיו והביאו אלי ואכלנו ושתינו יחד והללנו שם הבורא וכו' והנני חי, והיה זה בליל פסח אכילת מצוה

משה קבל תורה מסיני. י"ל עפ"י מ שפרשנו הפסוק (תהלים ס"ח י"ז) למה תרצדון הרים גבנונים ההר חמד אלהים לשבתו אף ה' ישכון לנצח דהנה אי שכל ההרים גבוהים נעקרו ממקומם בשעת מ"ת כשבאו לדון עם סיני שניתן התורה עליהם, ונעשו תלושים, ועי"ז נאסרו כנעבד שנעבדו ע"י העמים כדאי, משא"כ הר סיני שנשאר במקומו, והוי מחובר דאינו נאסר, כדרשת חז"ל שמחובר אינו נאסר דכתיב את אלהיהם על ההרים, ולא ההרים אלהיהם, וזש"א למה תרצדון לשון ריצה, כלומר למה רצתם לגדולה זו, הרים גבנונים שניתן תורה עליכם, ולעשות דין עם סיני, הלא ריצה זו רעה היא עבורכם שנעשתם תלושים ונאסרו מטעם נעבד כנ"ל, ההר חמד אלהים, פי' ההר שחמד ה' היינו הר סיני, חמדתו הוא מטעם לשבתו במקומו ולא זו ולא נאסר כנ"ל.

ובזה אפשר לפרש המשנה משה קבל תורה מסיני, דהנה משה רבנו שיצא שמעו ותהלתו בכל העולם ושמעו עמים ירגזון והיה חשש שיעשו אותו אוה"ע ע"ז ולא היה ראוי ח"ו שתינתן תורה על ידו, אך כיון שהי' דבוק ומחובר בה', הוי כמחובר דאינו נאסר. וזה שרמז המשנה משה קבל תורה מסיני, פי' כמו שעל הר סיני לא היה דין נעבד שלא נעקר ממקומו, כן משרבע"ה שלא נעקר אף רגע מדביקותו בו יתב"ש היה ראוי שתנתן התורה"ק על ידו.

משנה ג'

אל תהיו כעבדים וכו' אלא תהיו כעבדים המשמשין את הרב שלא על מנת לקבל פרס ויהי מורא שמים עליכם. ולכאורה קשה שקודם מדבר גבוהה לעבוד מאהבה ואח"כ מדבר ממדריגה קטנה יראת העונש ויהי מורא שמים עליכם, ואפ"ל עפ"י מה שפירשתי הכתוב (קהלת א' ט') מה שהיה הוא שיהיה ומה שנעשה הוא שיעשה ואין כל חדש תחת השמש לפי הגמ' (פסחים נ' ע"ב) רבא רמי כתיב כי גדול עד שמים חסדך וכתיב כי גדול מעל שמים חסדך הא כיצד כאן בעושים לשמה כאן בעושים שלא לשמה ובשלא לשמה רק עד שמים חסדך, וזה שאמר קהלת מה שהיה בעוה"ר, הוא שיהיה ואין כל חדש להתחדש בתשובה ומשו"ה הכל נשאר תחת השמים ולא פרחת לעילא מעל שמים רק הכל נשאר מתחת לשמש, וזש"א התנא תהיו כעבדים המשמשים את הרב שלא ע"מ לקבל פרס ויהי מורא "שמים" עליכם, שאם לא תהיה העבודה לשמה לגמרי ואינה פורחת לעילא ישאר ה"שמים" עליכם, ועבודתכם

ושתית כוסות ואמירת הלל, הרי שבזכות אכילה של מצוה זכה להנצל מן האריות, וזה י"ל בפשט הכתוב (תהלים ל"ד י') יראו את ה' קדושו כי אין מחסור ליראיו כפירים רשו ורעבו ודורשי ה' לא יחסרו כל טוב, "קדושו" ר"ל מי שמקדש עצמו בענייני אכילה כנ"ל, לזה אין מחסור ליראיו, דהיינו שלא יאונה אליו כל רע, וזה שמצינו בדניאל דבזכות ששמר עצמו מומאכלות אסורות וגזר על שמן של עכו"ם, ואף בגוב האריות קיים מצות הערב של ליל פסח, ע"כ זכה שלא יכלו לו האריות וסגר פיהם כלשון הפסוק, וזה י"ל גם בהמשך הפסוק כפירים רשו ורעבו, כפירים, היינו האריות, "רשו" מלשון רש שהוא הכנעה, דהיינו שעמדו בהכנעה לפני דניאל וסגרו פיהם אף שהיו רעבים, וזש"א "ורעבו" שהיו רעבים לטרפו, וזה שאמר ודורשי ה' לא יחסרו כל טוב.

ולא תטמאו בהם ונטמאתם בהם. אפשר לומר בשינוי הלשון בהם ובם, עפ"י הרמב"ן במס' ע"ז פ' השוכר את הפועל דמשו"ה בטל איסור בהיתר משום דהאיסור אדם מבטל משא"כ ההיתר אדרבא רוצה בקיומו, וזשאחז"ל במ"ק (ט"ז ע"ב) מי מושל בי צדיק, שהקב"ה גוזר והצדיק מבטל, כלומר מבטל העבירות במצות ועי"כ מתבטלת הגזירה, כי אין יסורים בלא עון (שבת נ"ה ע"א), ומשו"ה האומר אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה (יומא פ"ה ע"ב) דכיון שמחשיב האיסור לא בטיל ואין לו תקנה. והנה ביומא (ס"ד ע"א) איתא דלשון "בהם" מורה על בעיניהו ו"בהם" על תערובות, וזש"ה ולא תטמאו "בהם" דייקא שמורה על בעין, להראות בכך שהנכם רוצים בקיומם, ואז ונטמאתם בהם גם בתערובות ר"ל, דכיון שרוצה בקיומו אינו בטל כנ"ל, וזה יש לרמז במה שדרשו חז"ל (שם ל"ט ע"א) על פסוק זה המטמא עצמו מעט ברצון דאזי מטמאין אותו הרבה ר"ל, כיון שאינו בטל גם בתערובות בטוב.

ובמד"ר (י"ג ד') הראה הקב"ה למשה גלגלת של אש ואמר לו אם ניקב קרום של מוח אפילו כל שהו טריפה, ר"ל אם ח"ו פגם במוחו ובאמונתו אפילו בכלל שהו טריפה, השי"ת יעזור לנו שנוכח לאמונה טהורה ושליומה.

פרקי אבות פרק א' - משנה א'

אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב שלא על מנת לקבל פרס ויהי מורא שמים עליכם. ידוע פי' הכתב סופר
הפירוש נעשה ונשמע ע"ד הידוע שהמצוות מזככים האדם להבין דעת ה', ולזה אמרו נעשה למען ונשמע להבין ע"ד הכ' וישמע שאול, וזש"א אנטיגנוס, תהיו כעבדים המשמשים את הרב שלא ע"מ לקבל פרס, ועשיית המצות יהיה למען שויהי מורא שמים עליכם ע"י בינה.

ויהי מורא שמים עליכם. בגמ' (חגיגה י"ב ע"א) בעשרה דברים נברא העולם בחכמה ובתבונה וכו' ובגמ' וכו' דכ' עמודי שמים ירופפו ויתמהו מגערתו, וכן צריך להיות האדם להיות קשה להרגיז יצר טוב נגד היצר הרע מגערת הקב"ה ששואג כלביא להיות לו עבדים, וזה שאמר אנטיגנוס איש סוכו ויהי מורא "שמים" דייקא עליכם כנ"ל.

הוא ה' אומר אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס וכו' ויהי מורא שמים עליכם. וי"ל הכונה דהנה כתיב (תהילים ס"ו) מושל בגבורתו עולם עיניו בגוים תצפינה, והכונה בזה י"ל עפי"מ דאי' בספח"ק דכשיש ח"ו עת צרה ושורה מדת הדין אז צריך לבקש רחמים מאת הקב"ה לא בשביל זכותינו אלא כדי שלא יהא חילול שם שמים, וכמו שמפרש האלוקי מברדיטשוב זיע"א מה שאומרים בתהלים (קט"ו א') לא לנו ה' וגו' כי לשמך תן כבוד, וזהו מושל בגבורתו עולם, היינו כשיש גבורות בעולם ושורה מדת הדין אז עיניו בגוים תצפינה, היינו שתושיענו למען שלא יהי' ח"ו חילול השם בגוים, וזי"ל כונת המשנה, אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב ע"מ לקבל פרס, היינו שתבקשו מאת הקב"ה שבזכות שאתם עובדין ומשמשין אותו יתן לכם פרס ויושיעכם, רק ויהי מורא שמים עליכם, פי' דהבקשה תהא משום שלא יהי' ח"ו חילול השם, ובזה מתורץ ק' המפורשים איך יש לנו זכות ליהנות מהעוה"ז אחרי שיעקב נתן את העוה"ז לעשו לנחלה ומתנה (כמבואר במד"ר וברש"י בפ' תולדות), ולהנ"ל ניחא דכל בקשתינו הוא רק למען כבוד שמו ית' לבלי יתחלל בגוים ע"י שיראו דעובדי השי"ת ושומרי תורתו ומצוותיו מתענים ומצטערים בעוה"ז.

אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס אלא הו' וכו' שלא על מנת לקבל פרס. וי"ל בהקדם

הגמ' (מנחות ס"ד ע"א) באיכא דאמרי שמע שטבע תינוק בים ופרש מצודה להעלות דגים אם העלה דגים לבד חייב חטאת, אבל אם העלה דגים ותינוק רבה אמר פטור דס"ל לרבה דאזלינן בתר מעשיו ואיגלאי מילתא למפרע דשפיר עבדי, ורבה סבירא ליה חייב דאזלינן בתר מחשבה והיתה מחשבתו להעלות דגים ולא תינוק, והנה העושה על מנת לקבל פרס מחשבתו אינה רצויה אבל מעשיו טובים המה שהרי עשאם, וכיון דהילכתא כרבה שפטור שאזלינן בתר מעשיו (עיין טושו"ע או"ח סי' שכ"ח סעי"ג, וברמב"ם הל' שגגות פ"ב הט"ו), יש תקוה, וזה שמרמז הקרא (אסתר א' כ') ונשמע פתגם המלך כי רבה הוא, ר"ל כי "רבה" הוא שהלכה כמוותו, וכל הנשים, בחינת מקבלים שרומז על בחינת על מנת לקבל פרס, יתנו בכל זאת יקר לבעליהם, קוב"ה, ע"י מעשיהן הטובים, למגדול ועד קטן אעפ"י שעושה על מנת לקבל פרס דאזלינן בתר מעשה.

ועפי"ז פירשנו הפסוק בתהלים (קמ"ג ב') ואל תבוא במשפט את עבדך כי לא יצדק לפניך כל חי, היינו אל תבוא הקב"ה דייקא במשפט את עבדך רצ"ל אם היתה המחשבה לשמה, שרק הוא כבי' היודע מחשבות יכול לדון בזה, כי לא יצדק לפניך כל חי, ואמר דוד המלך ע"ה (לעיל י"ז ב') מלפניך דיקא משפטינו משפט שלנו יצא, המשפט כמו אצלנו דהלכה כרבה דאזלינן בתר מעשיו ולא בתר מחשבתו הרעה, ואז עיניך תחזינה מישרים, בהמעשה טוב שעשינו שטובה היא.

משנה ה'

יוסי בן יוחנן איש ירושלים אומר יהי ביתך פתוח לרוחה ויהיו עניים בני ביתך. היינו יהי ביתך פתוח להשפעות טובות ויהי לך הרוחה שמתעשר ע"י שיהיה עניים בני ביתך.

משנה י"ב

הלל אומר הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום ורודף שלום אוהב את הבריות ומקרבן לתורה. יש לומר דהנה הרמב"ם בפ' המשנה כ' אהרן ע"ה כשהי' מרגיש באדם שתוכו רע וכו' ושבידו עבירה היה מתחיל לו לשלום והיה מתאהב אליו ואומר אוי לי אילו היה ידוע אהרן צפון לבי וכו' עיי"ש וכל זה במי שתוכו רע, אבל הפורק ממנו עול מלכות שמים בגלוי ואינו מתבייש במעשיו עם זה אסור להתחבר וכמש"כ החינוך

עמו היום, עשיתי מלשון תיקון (עיין רש"י בראשית א' ז' עה"פ ויעש את הרקיע), שתקנתי על ידו את היום הוא בועז, כי ע"י שימוש תלמידי חכמים לומדים לתקן את הימים, וגדולה שימושה של תורה (עיין ברכות ז' ע"ב), וזהו שאמר ר' שמעון בנו של ר' גמליאל כל ימי גדלתי, היינו שרוממתי את הימים, יען הייתי בין החכמים. ועיין במגילה (כ"ז) ע"ד ששאלו תלמידיו לר' זכאי במה הארכת ימים השיב להם שהאריך ימים כי לא ביטל קידוש היום, כלומר שלא ביטל לקדש יומו בתורה ומצוות וזהו אריכות ימים ושנים האמיתית, וזה שאמרו חכמינו ז"ל כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן עולם הבא (נדה ע"ג ע"א), ר"ל השונה הלכות בכל יום שהולך מעלה מעלה בדרך התורה והמצוות, מובטח לו שהוא בן עוה"ב היינו שיש לו חלק בביהמ"ק שיבנה לעתיד ע"י ימינו, וכבשתינו שיבנה בית המקדש במהרה "בימינו", ר"ל ע"י ימינו, ונוכה לעוה"ב ע"י תיקון הליכותינו בכל יום ויום (עיין בורע קודש פ' כי תצא באריכות עה"פ כי תבנה בית חדש).

ולא מצאתי לגוף טוב משתיקה. י"ל דהנה עיקר התשובה להתוודות בפה (עי' מנחת חינוך מצוה שס"ד מה שכתב שם מדברי רש"י והרמב"ם) והיינו שעיקר התשובה מהני רק אם לא פגמו הפה, דאם פגם ח"ו יש עיכוב מטעם אין קטיגור נעשה סניגור, וזה שאנו אומרים על חטא שחטאנו לפניך בטומאת שפתיים, תפלה בפה של גיבול פה ולשון הרע וכדומה, ועל כן אמרו חכז"ל (גיטין נ"ג ע"א) מקנסא לא ילפינן, קנס"א הר"ת של אין קטיגור נעשה סניגור ומטעם קנס"א כנ"ל לא ילפינן אי אפשר ללמוד, וממילא אי אפשר להתפלל, כי תפלה מנין דתניא כדאיתא בספד"ק, ובאם התשובה אינה מועילה צריך לבא עוד הפעם בגלגול ומעכב ביאת משיח צדקנו שאינו בא עד שיוכלו כל הנשמות שבגוף (עי' יבמות ס"ב ע"א) וז"ש לא מצאתי "לגוף" לאוצר הנשמות שנקרא גוף (עיין נועם אלימלך פר' בא) דבר טוב יותר משתיקה היינו שלא לקלקל הפה.

להרא"ה במצות ועצם לא תשברו בו, כי הרבה יותר ממה שהוא יתקן אצלם יקולקל הוא עצמו עיי"ש אריכות דברים, וזה שאמר הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום ורודף שלום אעפ"י שהיה אהרן אוהב שלום לפעמים היה גם רודף שלום מכיון שהיה נוהר מלהתחבר עם פורקי עול כי משלום כזה יוכל לצמוח ח"ו הרס התורה רק אוהב את הבריות ומקרבן לתורה.

משנה י"ד

הוא אומר אם אין אני לי מי לי. אפשר לומר ע"ד צחות עפ"י מה דאיתא ביומא (ל"ה ע"ב) עני בא לדין אומרים לו מפני מה לא עסקת בתורה אם אומר עני הייתי וטרוד במזונותי אומרים לו כלום היית עני יותר מהלל עיי"ש, ונמצא שמקודם לא היה ראי' לחייב את העניים בתלמוד תורה, וזש"א הלל אם אין אני לי לחייב עצמי מי לי לחייבני.

הוא הי' אומר אם אין אני לי מי לי וכשאני לעצמי מה אני וכו'. י"ל דהנה מנהיג ישראל אע"פ שצריך להיות עניו ושפל רוח זהו דוקא כשהוא לעצמו אבל כלפי העם צריך גם להתנהג כמנהיג כמש"כ רש"י עה"פ (דברים ל"א ז') כי אתה תבוא את העם הזה, דהקב"ה אמר ליהושע וכו' הכל תלוי בך וכו' דבר א' לדור ולא ב' דברים לדור (ועי' גם כתובות ק"ג ע"ב), וז"ל הכונה אם אין אני לי, ר"ל אנ"י היינו מדת גאות ורמות רוחא וכדאי' (סוטה מ"ט ע"ב) דאמר רבי יוסף לא תיתני ענוה דאיכא אנא, וזש"א אם אין הגאות לצורך עצמי, אלא לטובת הנהגת העם, אז מי לי, דאין מי שידמה לי בגדולה, אבל כשאני לעצמי, היינו מדת אני הוא לצורך עצמי, אז מה אני, וז"ל שמצינו שאמר אלישע בעת הפרדו מאליהו אבי אבי רכב ישראל ופרשיו, דלפעמים הכונה רכב כמו שרוכבין עליו היינו שמתנהג בענוה וזה רק כלפי עצמו, אבל לפעמים הוא פרשיו בדוגמא דהוא רוכב עליהם שמלביש א"ע בלבוש גאות וכד' כדי להדריכם לטובה, ולזה אמר ב"פ אבי, לרמז דבין כך ובין כך נקרא אבי היינו מנהיג ישראל וצריך שיהי' לו ב' אלו הדרכים.

משנה י"ז

שמעון בנו אומר כל ימי גדלתי בין החכמים וכו'. י"ל עיקר עבודת האדם לתקן ימיו שלא יבלה אותם ח"ו לריק, ע"ד הזוה"ק עה"פ ואברהם זקן בא בימים, שתיקן כל הימים והשלים אותם, ורות אמרה (רות ב' י"ט) האיש אשר עשיתי